

POSTANOWIENIE

Dnia 9 września 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku J.M.
przy uczestnictwie W.M.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 9 września 2009 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 10 września 2008 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 21 kwietnia 2008 r. Sąd Rejonowy w W. ustalił, że w skład majątku małżeńskiego J.M. i W.M. wchodzi prawo własności lokalu mieszkalnego nr 21 położonego w W. przy ul. P., o powierzchni 109,38 m², wraz z udziałem w wysokości 11,3% we współwłasności wspólnych części budynku i w prawie wieczystego użytkowania działki, o wartości 353.000, zł. Ustalając, że udziały małżonków w majątku wspólnym są równe, Sąd przyznał powyższe prawo uczestnikowi W.M. bez obowiązku spłaty na rzecz wnioskodawczyni J.M. oraz zasądził od niej na rzecz uczestnika kwotę 1115,06 zł tytułem zwrotu wydatków na majątek wspólny. Oddalił w pozostałym zakresie roszczenia uczestnika z tytułu tych wydatków i z tytułu wynagrodzenia za zarząd majątkiem wspólnym oraz orzekł o kosztach postępowania i o kosztach sądowych.

Sąd ustalił, że związek małżeński J. i W.M., zawarty 12 maja 1978 r., trwał do rozwodu orzeczonego 12 listopada 2002 r., nie zawinionego przez strony. Z tego związku pochodzi dwoje dzieci, obecnie pełnoletnich z tym, że córka całkowicie się usamodzieliła i mieszka osobno, natomiast syn – narkoman mieszka z ojcem, opiekującym się nim, w lokalu przy ul. P.

Przez pierwsze 6 lat małżeństwa strony mieszkały u matki wnioskodawczyni w 3-pokojowym lokalu przy ul. D. Otrzymały wtedy od niej darowiznę w wysokości 50.000, zł, którą zużyły na remont tego mieszkania oraz na bieżące potrzeby. W dniu 25 stycznia kupiły od małżonków W. lokal nr 21 przy ul. P., z udziałami we współwłasności części wspólnych budynku i w prawie wieczystego użytkowania działki, za cenę 670.000, zł, do którego się wprowadziły. Uczestnik otrzymał od brata – księdza darowiznę do majątku odrębnego w wysokości 10 000, DM, która pokryła w całości cenę sprzedaży.

Po zakupie lokal wymagał remontu, stanowił bowiem niedawno adoptowane poddasze i na ten cel małżonkowie uzyskali pożyczkę w wysokości 200 000, zł. Z tych środków oraz z bieżących ich dochodów, m.in., ocieplono stropodach, wymieniono instalację c.o. i stolarkę oraz urządzono kuchnię i łazienkę.

W latach 1987-1988 J.M. zachorowała na schizofrenię, a wkrótce po rozwodzie wyprowadziła się definitywnie do 3-pokojowego mieszkania matki, które zajmują tylko one. Wnioskodawczynie nie chce mieszkać z synem, ani nim się opiekować.

Sąd Rejonowy - zgodnie z wolą stron – ustalił, że w skład dzielonego dorobku wchodzi tylko prawo do nieruchomości lokalowej o wartości 353 000, zł. Prawo to przyznał uczestnikowi, który zajmuje dorobkowy lokal z chorym synem, którym się opiekuje, w sytuacji w której wnioskodawczynie ma zaspokojone potrzeby mieszkaniowe i osobiste w obszernym lokalu matki i nie miałaby realnych możliwości spłaty na rzecz b. męża, gdyby prawo do wspólnego mieszkania jej przyznano.

Sąd nie uwzględnił wniosku W.M. o ustalenie nierównych udziałów w majątku wspólnym (art. 43 § 2 k.r.o.) i orzekł, że są one równe (art. 41 § 1 i 3 k.r.o.). Ustalił wprawdzie, że wnioskodawca uzyskiwał z własnej pracy wyższe dochody niż żona, ale ona zawsze pracowała jako nauczycielka, nie była rozrzutna i wywiązywała się z obowiązków w zakresie prowadzenia domu i opieki na dziećmi.

Sąd Rejonowy nie obciążył uczestnika spłatą z tytułu wyrównania udziałów w majątku wspólnym, mimo przyznania mu całego dzielonego dorobku, ponieważ całą cenę nabycia nieruchomości lokalowej pokrył nakład z jego majątku osobistego (odrębnego). Wynikające stąd przeciwstawne obowiązki: spłaty oraz zwrotu nakładów uległy „znielowaniu”.

Z innych żądań uczestnika został uwzględniony tylko zwrot połowy jego wydatków na majątek wspólny po rozwodzie, gdy strony były współwłaścicielami dorobku w częściach ułamkowych (po ½ części).

Sąd Okręgowy w W. podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, oddalając apelację wnioskodawczynie postanowieniem z dnia 10 września 2008 r.

Sąd II instancji zaaprobował ocenę dowodów przeprowadzoną w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, w szczególności co do darowizny dokonanej na rzecz uczestnika do jego majątku odrębnego (osobistego) przez brata, czego - co do zasady - nie kwestionowała także wnioskodawczynie.

Zaprobowany został również sposób podziału dorobku, z zastosowaniem „sędziowskiej waloryzacji”, uwzględniającej wniosek uczestnika.

Wnioskodawczyni w skardze kasacyjnej domagała się uchylenia tego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżąca powołała się na naruszenie prawa materialnego, a mianowicie:

- 1.) art. 5 k.c. przez wydanie niesprawiedliwego orzeczenia, czyniącego uczestnika wyłącznym beneficjentem dzielonego majątku małżeńskiego;
- 2.) art. 358¹ § 3 i 4 k.c. przez jego zastosowanie, mimo nie spełnienia wymaganych przesłanek.

Wnioskodawczyni podniosła również zarzut naruszenia:

- 1.) art. 385 k.p.c. przez oddalenie apelacji;
- 2.) art. 328 § 2, 233 § 1 i 382 k.p.c. przez niewłaściwą ocenę materiału dowodowego;
- 3.) art. 328 § 2 k.p.c. przez nie podanie konkretnych podstaw prawnych rozliczenia nakładów;
- 4.) art. 684 w związku z art. 567 § 3 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie.

Sąd Najwyższy, zważył, co następuje:

Przedmiotem podziału był składnik majątku wspólnego w postaci „prawa do mieszkania”, obejmującego prawo własności lokalu, prawo współwłasności części niewydzielonych budynku i prawo współużytkowania wieczystego gruntu. W skardze kasacyjnej nie kwestionuje się przyznania tego prawa uczestnikowi. Należy w związku z tym tylko zauważyć, iż decyzja sądowa w tym zakresie jest całkowicie trafna, wsparta przekonującą argumentacją. Zasadnie również potwierdzono, że udziały małżonków w majątku wspólnym są równe (art. 43 § 1 i 3 k.r.o.).

Zasadnicze znaczenie w rozpoznawanej sprawie ma problem nakładu uczestnika z majątku osobistego (odrębnego) na majątek wspólny. Nie może być jednak skuteczne kwestionowanie tego nakładu, pokrywającego wolnorynkową cenę zakupu mieszkania w dniu 25 stycznia 1984 r. w pełnej wysokości. Nie tylko

dlatego, że ustalenia sądowe w tej kwestii są bardzo wszechstronne i staranne, lecz przede wszystkim ze względu na ustawowy zakaz kwestionowania w skardze kasacyjnej ustaleń faktycznych i oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.). Z tej przyczyny zarzuty odnoszące się do naruszenia art. 328 § 2, 233 § 1 i 382 k.p.c. są nieuzasadnione. Zarzut naruszenia art. 385 k.p.c. przez oddalenie apelacji jest natomiast bezprzedmiotowy, gdyż samoistnie, bez nawiązania do innych „naruszonych” przepisów, nie może być skuteczną podstawą kasacyjną.

Zagadnieniem odrębnym jest natomiast kwestionowany przez wnioskodawczynię sposób rozliczenia nakładu uczestnika na majątek wspólny (art. 45 k.r.o. oraz art. 684 k.p.c. w związku z art. 567 § 3 k.p.c.). Nie można się jednak zgodzić z poglądem skarżącej, że został naruszony art. 358¹ § 3 i 4 k.c., mający – jej zdaniem – zastosowanie wprost przy podziale majątku dorobkowego. Przeważa pogląd, że prawo rodzinne stanowi część prawa cywilnego, ale wykazującą swoiste cechy. Z tego względu przepisy prawa rodzinnego mają charakter *lex specialis* w stosunku do przepisów prawa cywilnego. Kodeks rodzinny i opiekuńczy wyłącza więc stosowanie przepisów kodeksu cywilnego zarówno wówczas, gdy określona kwestia została w nim odmiennie unormowana, jak i wtedy, gdy treść zawartych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym unormowań wskazuje na to, że przepisy kodeksu cywilnego w ogóle nie powinny znaleźć zastosowania albo że należy je stosować odpowiednio. Materialnoprawną podstawą żądania zwrotu wydatków i nakładów na majątek wspólny poczynionych z majątku osobistego jest art. 45 k.r.o., a w sprawach nieunormowanych stosuje się odpowiednio – z mocy odesłania zamieszczonego w art. 46 k.r.o. – przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku. Te unormowanie, potwierdzone przez przepisy procesowe (art. 567 § 1 i 3 k.p.c.), ma charakter wyczerpujący, wyłączający korzystanie w jego obrębie z art. 358¹ § 3 k.c. nawet w sposób odpowiedni. Przy podziale dorobku, w postępowaniu nieprocesowym, nie orzeka się „o zmianie wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia od początku pieniężnego”, lecz uwzględnia się w końcowym rozliczeniu wydatki i nakłady w sposób przyjęty od dawna w judykaturze. Wprowadzony później art. 358¹ § 3 k.c. nie mógł tych zasad zmienić ani korygować.

Nie zasługuje w związku z tym na aprobatę pogląd, że uczestnik obowiązany był zgłosić „żądanie waloryzacyjne” w trybie przewidzianym w art. 358¹ § 3 k.c. O zwrocie wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny sąd orzeka na wniosek (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 16 października 1997 r., II CKN 395/97, niepubl.), ale żądanie takie uczestnik zgłosił na podstawie art. 45 k.r.o.

Na tle stosowania art. 45 k.r.o. ugruntował się w judykaturze pogląd, że nakłady (wydatki) z majątku odrębnego (osobistego) na majątek wspólny należy rozliczyć w ten sposób, że trzeba ustalić stosunek ułamkowy (procentowy) ich wartości do wartości nabywanego składnika majątkowego (lokalu, budynku ...) w chwili nabycia i tą relację „przenieść” na chwilę dokonywania podziału dorobku (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1980 r., III CZP 46/80, OSNC 1981, nr 11, poz. 206, z dnia 17 kwietnia 1989 r., III CZP 31/89, niepubl. oraz z dnia 5 października 1990 r., III CZP 55/90, OSNC 1991, nr 4, poz. 48). Sądy w rozpoznawanej sprawie nawiązały do tego poglądu, ale pominęły istotną, ustaloną w postępowaniu sądowym okoliczność, a mianowicie, że J. i W.M. dokonali w czasie trwania wspólności ustawowej dużego remontu kupionego mieszkania (ocieplenia stropodachu, wymiany instalacji c.o., wymiany stolarki, urządzenia kuchni i łazienki) za uzyskany i spłacony wspólnie kredyt (200.000 zł) oraz za inne, wspólne środki pieniężne. Tych wydatków sądy nie uwzględniły w końcowym rozliczeniu i w rezultacie przyjęły, że ze zwiększonej w sposób istotny wartości dzielonego dorobku korzysta również wyłącznie uczestnik.

W.M. w 100% pokrył z majątku odrębnego (osobistego) cenę zakupu nieruchomości lokalowej w 1984 r., ale taka relacja odnosiła się jedynie do wartości nieruchomości z chwili zakupu. Beneficjentem wzrostu wartości nieruchomości wskutek remontu, za środki pochodzące z majątku wspólnego, powinni być oboje małżonkowie. Należy zwrócić uwagę na sytuację prawną, nie odległą od ustalonego stanu faktycznego, która by powstała w razie uznania, że wskutek pokrycia ceny zakupu nieruchomości lokalowej przez uczestnika doszło do surogacji (art. 33 pkt 10 k.r.o., art. 33 pkt 3 k.r.o. przed nowelizacją). Gdyby nieruchomość weszła w trybie surogacji do majątku odrębnego (osobistego) uczestnika, wnioskodawczyni byłaby uprawniona do otrzymania w rozliczeniu od uczestnika stosownej kwoty z

tytułu nakładów z majątku wspólnego na jego majątek osobisty (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1980 r., III CZP 45/80, OSNC 1981, nr 11, poz. 206). W okolicznościach rozpoznawanej sprawy, w sytuacji bardzo zbliżonej do surogacji, taki sposób rozliczenia „nakładów remontowych” wydaje się być najbardziej adekwatny i miarodajny. Przy takiej wykładni zbędne jest sięganie do powołanego w skardze kasacyjnej art. 5 k.c.

Z przedstawionych przyczyn należało uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c.).

Z uwagi na integralność orzeczenia o podziale majątku wspólnego zostało uchylone całe zaskarżone postanowienie (vide: uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1977 r., III CZP 7/77, OSNCP 1977, nr 11, poz. 205).